

Πώς αιτιολογώ τις γλωσσικές επιλογές του πομπού

1. Λειτουργία της γλώσσας

Εποπτικός πίνακας

Λειτουργία της γλώσσας	
Αναφορική λειτουργία	Ποιητική λειτουργία - Στοιχεία του ποιητικού λόγου
<p>Η γλώσσα χρησιμοποιείται με την αναφορική της λειτουργία όταν οι λέξεις έχουν την αρχική, δηλαδή την κυριολεκτική τους σημασία.</p> <p>Ο λόγος χαρακτηρίζεται από ακρίβεια και σαφήνεια, δηλαδή αποφεύγεται η χρήση όρων/λέξεων με πολυσημία.</p> <p>Σκοπός: Η πληροφόρηση.</p>	<p>Η γλώσσα αξιοποιείται με την ποιητική της λειτουργία όταν αξιοποιούνται στοιχεία του ποιητικού λόγου, όπως:</p> <ul style="list-style-type: none"> • μεταφορικός-εικονοπλαστικός λόγος • σχήματα λόγου (παρομοιώσεις, προσωποποιήσεις, επαναλήψεις, υπερβολές κ.λπ.) • μεταφορικές αναλογίες • σύμβολα • λέξεις συναισθηματικά φορτισμένες • στίξη ως σχόλιο • λογοτεχνικές εκφράσεις • λέξεις του προφορικού λόγου • περιγραφή-αφήγηση <p>Σκοπός: Η έκφραση ή πρόκληση συναισθημάτων, η ζωντάνια και παραστατικότητα, η ποικιλία ύφους, η τέρψη, η καλαισθητική συγκίνηση.</p>

Πώς απαντώ σε σχετικές ερωτήσεις

Ερώτηση

Με ποια λειτουργία αξιοποιείται η γλώσσα στο κείμενο;

[...] Με δεδομένη την οικολογική κρίση, την ακραία ανισότητα της κατανομής των πόρων μεταξύ πλούσιων και φτωχών χωρών, την αδυναμία να συνεχίσει το σύστημα τη σημερινή του πορεία, το απαιτούμενο είναι μια νέα δυναμική πραγματικότητα που η σημασία της δεν μπορεί να συγκριθεί με τίποτε άλλο στο παρελθόν. Αναφέρομαι σε μια πραγματικότητα που θα έβαζε στο κέντρο της ζωής του ανθρώπου σημασίες άλλες από την αύξηση της παραγωγής και της κατανάλωσης και στόχους ζωής διαφορετικούς, για τους οποίους οι άνθρωποι θα μπορούσαν να πουν πως αξίζουν τον κόπο. [Πανελλήνιες 2003]

Απάντηση

Γίνεται αναφορική-δηλωτική χρήση της γλώσσας, διότι η γλώσσα λειτουργεί με λογικό τρόπο και τα γλωσσικά μέσα/λεξιλόγιο έχουν την αρχική δηλωτική τους σημασία με σκοπό να διευκολύνουν την επικοινωνία και να πληροφορήσουν.

Ερώτηση

Με ποια λειτουργία αξιοποιείται η γλώσσα στο κείμενο;

[...] Να ληφθούν μέτρα, ξεφώνιζε η οικολόγος φίλη. Ποια μέτρα, αλήθεια; Η μοίρα της ανθρωπότητας είναι σαν τη Λερναία Ύδρα. Κόβεις το κεφάλι της φυματίωσης και φυτρώνει στη θέση του ο καρκίνος, κόβεις τη σχιζοφρένεια και πετάγεται το κεφάλι των πυρηνικών όπλων, μισοκόβεις το Έιτς και φυτρώνει το κεφάλι της κλωνοποίησης. Ποια μέτρα, αλήθεια; Ο μοιραίος γενετικός τύπος ασφαλής πια φυλάσσεται στα άδυτα της μνήμης των ηλεκτρονικών υπολογιστών και ασφαλέστερος στις κρυψώνες της εργοδότης σκοπιμότητας που χρηματοδοτούσε και την έρευνα – αναρωτιέμαι αν στοιχίζει φθηνότερα η παραγωγή ύπαρξης, απ' όσο το χαπάκι για τη θεραπεία του καρκίνου.

[...] Αλλά ο άνθρωπος; Σωστά διατυπώνω το ενδεχόμενο ν' αναπαράγεται κατ' εικόνα και ομοίωσή του, σε όσα αντίγραφα θέλει; Κι αν δε θέλει, πόσο σεβαστό θα είναι, πώς θα επανδρωθούν τα ακραία οράματα με επιστρατευμένα «Ρόμποκοπ»;

[Κ. Δημουλά, ό.π.]

Απάντηση

Η γλώσσα στο κείμενο χρησιμοποιείται με την ποιητική της λειτουργία, διότι δίνεται βαρύτητα στη μορφή του μηνύματος. Γι' αυτό αξιοποιούνται:

- μεταφορικός-εικονοπλαστικός λόγος και σχήματα λόγου (παρομοιώσεις, προσωποποιήσεις, επαναλήψεις, υπερβολές, μεταφορικές αναλογίες), δηλαδή λογοτεχνικές εκφράσεις
- ειρωνεία («Η μοίρα της ανθρωπότητας είναι σαν τη Λερναία Ύδρα ... κλωνοποίησης», «μοιραίος γενετικός ... καρκίνου»)
- σύμβολα («Ρόμποκοπ»).

Η χρήση της γλώσσας με την ποιητική της λειτουργία προσδίδει στο κείμενο παραστατικότητα και ζωντάνια, προσελκύει το ενδιαφέρον του δέκτη, συγκεκριμενοποιεί τις αφηρημένες έννοιες και προσφέρει καλαισθητική συγκίνηση.

2. Ρήματα

Ρηματικές εγκλίσεις

Πώς απαντώ σε σχετικές ερωτήσεις

Ερώτηση

«Εξω από τη φύση είναι και η καταστροφή δασών, για να αυξηθεί η καλλιεργήσιμη γη, το πέταγμα του ανθρώπου στο φεγγάρι, όλοι οι σύγχρονοι τρόποι τεχνητής γονιμοποίησης, ο τρόπος που ζει ο σύγχρονος άνθρωπος». **Γιατί ο συγγραφέας χρησιμοποιεί οριστική έγκλιση;**

Απάντηση

Ο συγγραφέας χρησιμοποιεί οριστική έγκλιση για να δηλώσει τις περιγραφόμενες καταστάσεις ως βέβαιες και πραγματικές.

Ερώτηση

«Είναι βέβαιο πως η Μοριακή Βιολογία και η Γενετική έχουν ανοίξει νέους ορίζοντες στη μελέτη και κατανόηση της λειτουργίας του ανθρώπινου οργανισμού». **Γιατί ο συγγραφέας χρησιμοποιεί οριστική έγκλιση;**

Απάντηση

Με την οριστική η διαπίστωση του συγγραφέα παρουσιάζεται ως πραγματική.

Ερώτηση

«Με βάση τα προαναφερόμενα, εάν οι άνθρωποι ήταν αθάνατοι ή γενικότερα κάποια μορφή ζωής ήταν αθάνατη, το οξύμωρο συμπέρασμα είναι ότι το συγκεκριμένο είδος ζωής θα εξέλειπε μέσα σε λίγες σχετικά γενεές, διότι το περιβάλλον θα άλλαζε και δεν θα μπορούσαν αυτοί οι ζωντανοί οργανισμοί που το απαρτίζουν να αλλάξουν, ώστε να προσαρμοστούν στις νέες συνθήκες». **Γιατί ο συγγραφέας χρησιμοποιεί δυνητική οριστική;**

Απάντηση

Με τη δυνητική οριστική δηλώνεται πιθανότητα.

Ερώτηση

«Τις Θερμοπύλες της ελευθερίας μας δε φυλάττουν αποτελεσματικά οι φοβικές μας προκαταλήψεις. Μπορεί να τις φυλάξει μόνο το ελεύθερο πνεύμα». **Τι δηλώνεται με τη χρήση υποτακτικής;**

Απάντηση

Με τη χρήση υποτακτικής δηλώνεται γενικά κάτι το δυνατό, ενδεχόμενο και επιθυμητό.

Ερώτηση

Αντίθετα, είναι προτιμότερο να βρεθούν εκείνοι οι τρόποι, ώστε να μετατραπεί το «ζην» σε «ευ ζην», δηλ. οι άνθρωποι να ζουν και να γερνούν με υγεία. Δηλαδή να προσδιοριστούν και να εφαρμοστούν εκείνα τα τεχνολογικά επιτεύγματα, τα οποία θα έχουν αποτέλεσμα οι άνθρωποι να γεννιούνται, να ζουν και να γερνούν με υγεία. **Τι δηλώνεται με τη χρήση υποτακτικής;**

Απάντηση

Με την υποτακτική δηλώνεται επιθυμία.

Ερώτηση

«Μη βιαστείς να συμφωνήσεις μαζί τους. Εσύ να κάνεις προσεκτικές παρατηρήσεις και να σχηματίσεις τη δική σου γνώμη». **Τι δηλώνεται με τη χρήση υποτακτικής;**

Απάντηση

Με τη χρήση υποτακτικής δηλώνεται προτροπή.

Ερώτηση

«Πάρε το λοιπόν απόφαση. [...] Πρόσεξε πόσο συγκρούονται οι γνώμες των συναδέλφων σου, όταν χαρακτηρίζουν τη σημερινή Νεολαία». **Τι δηλώνει ο συγγραφέας με τη χρήση προστακτικής;**

Απάντηση

Με τη χρήση προστακτικής δηλώνεται προτροπή.

Τα ρηματικά πρόσωπα

Ερώτηση

«Παράλληλα, η πρόσφατη κλωνοποίηση ζωντανών οργανισμών μπορεί να επιλύσει και αυτή θέματα υποσιτισμού και επάρκειας οργάνων, όμως εγκυμονείται κίνδυνος δημιουργίας γενεών πανομοιότυπων οργανισμών προς εκμετάλλευση και ταυτόχρονα αναδεικνύει επικίνδυνες απόψεις περί δημιουργίας μιας “αρίας φυλής”». **Σε τι αποσκοπεί ο συγγραφέας όταν χρησιμοποιεί γ´ πρόσωπο;**

Απάντηση

Ο συγγραφέας χρησιμοποιεί την τριτοπρόσωπη διατύπωση για να καταστήσει το μήνυμα γενικόλογο. Με αυτόν τον τρόπο, επίσης, ο λόγος προσλαμβάνει καθολικό κύρος. Το ύφος γίνεται αντικειμενικό, ουδέτερο.

Ερώτηση

«Δε μένω τυφλός στα ψεγάδια μας, αλλά έχω την ιδιοτροπία να πιστεύω στον εαυτό μας. Σας παρακαλώ να με συγχωρήσετε που μνημονεύω εδώ προσωπικές εμπειρίες, δεν έχω άλλο πειραματόζωο από εμένα. Και η προσωπική μου εμπειρία μου δείχνει πως το πράγμα που με βοήθησε, περισσότερο από κάθε άλλο, δεν ήταν οι αφηρημένοι στοχασμοί ενός διανοουμένου, αλλά η πίστη και η προσήλωση [...]». **Σε τι αποσκοπεί ο συγγραφέας όταν χρησιμοποιεί α´ ενικό πρόσωπο;**

Απάντηση

Ο συγγραφέας εκφράζεται σε πρώτο ρηματικό πρόσωπο γιατί περιπλανάται ελεύθερα από το ένα θέμα στο άλλο (ύφος συνομιλίας) και χαιρέται την ελευθερία του αυτοσχεδιασμού, και στην προκειμένη περίπτωση αναφέρεται σε προσωπικά βιώματα και εμπειρίες, οπότε το κείμενο αποκτά εξομολογητικό τόνο.

Ερώτηση

«Συνταραζόμαστε κι εμείς, δικαιολογημένα ή αδικαιολόγητα, από διαδοχικές κρίσεις, αποκαλυπτικές εφευρέσεις και φόβους, που δεν αφήνουν τον ανθρώπινο νου να ηρεμήσει – σαν την καλαμιά στον κάμπο. Μπροστά σ’ αυτά, τι μας μένει για να βαστάξουμε αν απαρνηθούμε τον εαυτό μας; Δε μένω τυφλός στα ψεγάδια μας, αλλά έχω την ιδιοτροπία να πιστεύω στον εαυτό μας». **Σε τι αποσκοπεί ο συγγραφέας όταν χρησιμοποιεί α´ πληθυντικό πρόσωπο;**

Απάντηση

Με τη χρήση πρώτου πληθυντικού προσώπου ο συγγραφέας περιλαμβάνει και τον εαυτό του και τους δέκτες, με αποτέλεσμα να επιτυγχάνεται η ταύτιση του δέκτη με τις απόψεις και ιδέες του πομπού.

Ερώτηση

«Τέτοια συμπίκνωση πεθυμιάς και νοσταλγίας νιώθεις αναπνέοντας τον αγέρα τούτου του Ήιον. Νιώθεις πως εδώ, στη μικρή τούτη φημισμένη πολιτεία όπου αναθρέφεται η εγγλέζικη αριστοκρατία, το ελληνικό πνέμα, φωτεινό, τολμηρό κι ισορροπημένο, συνεχίζει εξόριστο στην υπερβόρεια ομίχλη το εξαίσιο έργο του». **Σε τι αποσκοπεί ο συγγραφέας όταν χρησιμοποιεί β´ ενικό πρόσωπο;**

Απάντηση

Το β´ ρηματικό πρόσωπο χρησιμοποιείται αρκετές φορές αντί του α´ ρηματικού προσώπου. Έτσι μοιάζει σαν να απευθύνεται κάποιος στον εαυτό του, σαν εσωτερικός μονόλογος.

Ερώτηση

«Πάρε το λοιπόν απόφαση. Δεν είσαι πια ο “τυχερός” Δάσκαλος των αρχών του αιώνα μας, που ήξερε και πίστευε “ακριβώς” (ή περίπου ακριβώς) όσα περίμεναν να ακούσουν από αυτόν τα ολιγαρκή και ντροπαλά παιδιά του σχολείου εκείνης της εποχής. Είσαι (οφείλεις να είσαι, δεν μπορείς παρά να είσαι) ο Δάσκαλος ενός άλλου καιρού κι ενός άλλου κόσμου, που πρέπει να πλησιάσεις μια ταραγμένη νεότητα, ορμητική και απαιτητική, και να τη βοηθήσεις να βρει το δρόμο της. Πρόσεξε πόσο συγκρούονται οι γνώμες των συναδέλφων σου, όταν χαρακτηρίζουν τη σημερινή Νεότητα συγκρίνοντάς την με την παλαιότερη». **Σε τι αποσκοπεί ο συγγραφέας όταν χρησιμοποιεί β´ ενικό πρόσωπο;**

Απάντηση

Με τη χρήση β´ ρηματικού προσώπου το ύφος αποκτά κουβεντιαστό τόνο, γίνεται άμεσο και οικείο, αφού ο αναγνώστης έχει την αίσθηση ότι ο συγγραφέας απευθύνεται προσωπικά σε εκείνον.

Ενεργητική και παθητική σύνταξη

Ενεργητική σύνταξη	Παθητική σύνταξη
Με την ενεργητική σύνταξη εξαιρείται το πρόσωπο που ενεργεί.	Με την παθητική σύνταξη εξαιρείται το αποτέλεσμα της ενέργειας του υποκειμένου και το λογικό υποκείμενο σε αυτό δηλώνεται έμμεσα, δηλαδή με τον προσδιορισμό του ποιητικού αιτίου.

Ερώτηση

«Αυτός ο κόσμος, όλος μαζί, μου έδωσε το συναίσθημα πως δεν είμαι μια αδέσποτη μονάδα, ένα άχερο στ’ αλώνι. Μου έδωσε τη δύναμη να κρατηθώ ανάμεσα στους χαλασμούς που ήταν της μοίρας μου να ιδώ». **Τι είδους σύνταξη χρησιμοποιεί ο συγγραφέας στο παραπάνω κείμενο; Να αιτιολογήσετε την επιλογή του πομπού.**

Απάντηση

Στο κείμενο ο συγγραφέας αξιοποιεί ενεργητική σύνταξη γιατί επιθυμεί να τονίσει το πρόσωπο που ενεργεί (στην προκειμένη περίπτωση: αυτός ο κόσμος).

Ερώτηση

«Αντίθετα, είναι προτιμότερο να βρεθούν εκείνοι οι τρόποι ώστε να μετατραπεί το “ζην” σε “ευ ζην”». **Τι είδους σύνταξη χρησιμοποιεί ο συγγραφέας στην παραπάνω πρόταση; Να αιτιολογήσετε την επιλογή του πομπού.**

Απάντηση

Στην πρόταση χρησιμοποιείται παθητική σύνταξη γιατί ο συγγραφέας επιθυμεί να τονίσει την ενέργεια.

3. Ουσιαστικά και λεκτικά σύνολα

Λόγιο λεξιλόγιο

Ερώτηση

«Ο αριθμός 6587-0069 απέθανε». Αυτό είναι το ιατρικό “ανακοινωθέν” για το θάνατο ενός 10χρονου κοριτσιού. [...] το απεχθέστερο στις περιπτώσεις αυτές είναι ότι η επιχείρηση περιβάλλεται από τα πέπλα της δήθεν ανθρωπιστικής βοήθειας, η οποία τελικώς σπείρει τον όλεθρον εν ονόματι της αποτροπής του». **Ο συγγραφέας χρησιμοποιεί στο κείμενο λόγο λεξιλόγιο. Να αιτιολογήσετε τον ρόλο του.**

Απάντηση

Ο συγγραφέας χρησιμοποιεί λόγο λεξιλόγιο για να ειρωνευτεί και να καυτηριάσει την απάνθρωπη συμπεριφορά ορισμένων επιστημόνων, οι οποίοι ανενδοίαστα και κυνικά χρησιμοποιούν ανήμπορους ανθρώπους ως πειραματόζωα.

Λαϊκό λεξιλόγιο

Ερώτηση

«Περνώ ένα μικρό γιοφυράκι ποταμού, φτάνω στον ανοιχτό χώρο, όπου οι μεγάλοι μαθητές, με τα ουρασιά και τ' άσπρα κασκέτα, παίζουν γκολφ. Ωραία λιγνά κορμιά, χάρη και δύναμη, πειθαρχημένη ορμή, χαρά στο μάτι να βλέπει και στο νου να συλλογίζεται πως με την άσκηση τα κορμιά τούτα γίνονται καλοί αγωγοί για να περνάει το πνέμα». **Ο συγγραφέας χρησιμοποιεί στο κείμενο λαϊκό λεξιλόγιο. Να αιτιολογήσετε την επιλογή του.**

Απάντηση

Με τις λέξεις αυτές εκφράζονται οι ψυχοδιανοητικές καταστάσεις του συγγραφέα, δηλαδή εκφράζεται η στάση του απέναντι στο θέαμα (απόλαυση, θαυμασμός) και ταυτόχρονα προκαλείται καλαισθητική απόλαυση στον αναγνώστη. Επίσης, με αυτόν τον τρόπο το κείμενο χαρακτηρίζεται από προφορικότητα στον λόγο και αποκτά οικείο, φιλικό τόνο και ποικιλία ύφους.

Εκφράσεις του προφορικού λόγου

Ερώτηση

«Όπως ο κόσμος, όπως μαζί, μου έδωσε το συναίσθημα πως δεν είμαι μια αδέσποτη μονάδα, ένα άχερο στ' αλώνι. Μου έδωσε τη δύναμη να κρατηθώ ανάμεσα όπως χαλασμούς που ήταν όπως μοίρας μου να ιδώ. Κι ακόμη, μ' έκανε να νιώσω, όταν ξαναείδα το χώμα που μεγέννησε, πως ο άνθρωπος έχει ρίζες, κι όταν όπως κόψουν πονεί, βιολογικά, όπως όταν τον ακρωτηριάσουν» [Πανελλήνιες 2008]. **Ο συγγραφέας χρησιμοποιεί στο κείμενο εκφράσεις του προφορικού λόγου. Να αιτιολογήσετε την επιλογή του.**

Απάντηση

Βασικό στοιχείο του λογοτεχνικού δοκιμίου είναι το άμεσο, οικείο ύφος που επιτυγχάνεται με τη χρήση προφορικών εκφράσεων. Η χρήση τέτοιων εκφράσεων («ένα άχερο στ' αλώνι», «κρατηθώ ανάμεσα όπως χαλασμούς που ήταν όπως μοίρας μου να ιδώ», «όταν ξαναείδα το χώμα που μεγέννησε ο άνθρωπος έχει ρίζες, κι όταν όπως κόψουν πονεί») προσδίδει στο ύφος οικειότητα, αμεσότητα, αφού η έκφραση δεν είναι επεξεργασμένη και επιτηδευμένη, όπως το λόγο λεξιλόγιο του φιλοσοφικού λόγου.

Ρηματικά σύνολα

Ερώτηση

«Οι σύγχρονες κοινωνίες διαβιούν σε έναν κόσμο, στον οποίο η ανάπτυξη της τεχνικής και των επιστημών οδήγησε και μπορεί να οδηγήσει ακόμα σε σημαντικές βελτιώσεις του επιπέδου ζωής. Οι αγώνες για δημοκρατία και κοινωνική δικαιοσύνη οδήγησαν πολλές κοινωνίες, στις οποίες υπήρχαν καταπιεστικά δικτατορικά καθεστώτα, στην εγκαθίδρυση δημοκρατικής διακυβέρνησης και στον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων». **Στο κείμενο ο συγγραφέας χρησιμοποιεί ρηματικά σύνολα. Τι επιτυγχάνει με αυτό;**

Απάντηση

Με την προτίμηση σε ρηματικά σύνολα ο λόγος γίνεται πιο συγκεκριμένος και αναλυτικός, αφού δηλώνονται με σαφήνεια τα υποκείμενα και τα αντικείμενα. Το ύφος είναι απλό.

Ονοματικά σύνολα

Ερώτηση

«Έχουμε πλέον επιλύσει σε μεγάλο βαθμό το πρόβλημα της στειρότητας με τη χρήση μεθόδων τεχνητής αναπαραγωγής [...] Η πλήρης χαρτογράφηση του ανθρώπινου γονιδιώματος αλλά και η υφιστάμενη απομόνωση και ο χαρακτηρισμός της λειτουργίας μερικών εκατοντάδων γονιδίων [...]». **Να αιτιολογήσετε την προτίμηση του πομπού σε ονοματικά σύνολα.**

Απάντηση

Με την προτίμηση στην ονοματική δομή του λόγου αποφεύγεται η δήλωση των υποκειμένων που θα απαιτούσε η ρηματική δομή (δηλαδή η χρήση ρηματικών φράσεων/προτάσεων), η οποία χρησιμοποιείται κυρίως στην κοινή γλώσσα. Έτσι, ο λόγος γίνεται γενικός και αφηρημένος, ενώ παράλληλα αποκαλύπτει τη ρητορική δεινότητα του συγγραφέα. Το ύφος, επίσης, γίνεται πυκνό και δυσνόητο.

4. Στοιχεία του ποιητικού λόγου – Σχήματα λόγου

Πώς απαντώ σε σχετικές ερωτήσεις

Ορισμένες φορές οι συγγραφείς χρησιμοποιούν τη γλώσσα με τη συνυποδηλωτική της σημασία για ποικιλία ύφους, για ζωντάνια, παραστατικότητα, για να φορτίσουν τον λόγο συναισθηματικά. Η γλώσσα αξιοποιείται με την ποιητική της λειτουργία όταν αξιοποιούνται στοιχεία του ποιητικού λόγου, όπως:

- μεταφορικός-εικονοπλαστικός λόγος
- σχήματα λόγου (παρομοιώσεις, προσωποποιήσεις, επαναλήψεις, υπερβολές κ.λπ.)
- μεταφορικές αναλογίες
- σύμβολα
- λέξεις συναισθηματικά φορτισμένες
- στίξη ως σχόλιο
- λογοτεχνικές εκφράσεις
- περιγραφή-αφήγηση

Σκοπός: Η έκφραση ή πρόκληση συναισθημάτων, η ζωντάνια και παραστατικότητα, η ποικιλία ύφους, η τέρψη, η καλαισθητική συγκίνηση.

Περιγραφή και αφήγηση

Ερώτηση

«Όλοι σχεδόν οι αρχηγοί του εγγλέζικου έθνους της τελευταίας αιώνες πέρασαν εδώ μέσα, στους τοίχους τούτους και τις πρασινάδες, την παιδική κι εφηβική τους ηλικία, και τούτες οι κλειστές αυλές κι οι τριζοκοπούσες παμπάλαιες σκάλες και το γιασεμί τούτο που ανθίζει στις δοξαρωτές πόρτες θα 'μειναν σε όλη τους τη ζωή η μεγάλη τους αγιάτρευτη νοσταλγία». **Ο συγγραφέας στο κείμενό του αξιοποιεί την περιγραφή και την αφήγηση. Τι επιθυμεί να επιτύχει με αυτόν τον τρόπο;**

Απάντηση

Η αξιοποίηση της περιγραφής και της αφήγησης αποσκοπεί στην παραστατική απεικόνιση των συναισθημάτων και των στοχασμών του συγγραφέα. Το κείμενο γίνεται ελκυστικό, και ενδιαφέρον για τον δέκτη.

Επίθετα και μεταφορικός λόγος

Ερώτηση

Η μεγάλη αντοχή του πνευματικού δημιουργού γεννιέται και συντηρείται, κατά κύριο λόγο, από την ψυχή του. Η φλογερή αγάπη προς το έργο του και η πίστη η αδιάσειστη στον προορισμό αυτού του έργου είναι οι μεγάλες πηγές της δύναμης του. Αυτές δεν τον αφήνουν (και στην περίπτωση ακόμη της κλονισμένης υγείας) να λυγίσει. Ο άνθρωπος που αγαπάει και πιστεύει αυτό που κάνει, ζει όρθιος με την ψυχή του. Αυτή τον διατηρεί ακμαίο, νέο, δροσερό. **Ο συγγραφέας στο κείμενό του αξιοποιεί επίθετα και μεταφορικό λόγο. Τι επιθυμεί επιτύχει με αυτόν τον τρόπο;**

Απάντηση

Ο ρόλος και η χρήση των επιθέτων στα λογοτεχνικά κείμενα είναι διαφορετικός από αυτόν στα δοκίμια πειθούς, διότι «χρωματίζουν» συναισθηματικά τις λέξεις, εκφράζουν/αποκαλύπτουν τη θετική στάση του συγγραφέα απέναντι στο θέμα (αντοχή του πνευματικού δημιουργού), π.χ. «φλογερή αγάπη», «η πίστη η αδιάσειστη», «Αυτή τον διατηρεί ακμαίο, νέο, δροσερό».

Με τον μεταφορικό/εικονοπλαστικό λόγο («Η μεγάλη αντοχή του πνευματικού δημιουργού γεννιέται και συντηρείται, κατά κύριο λόγο, από την ψυχή του», «οι μεγάλες πηγές της δύναμης», «Αυτές δεν τον αφήνουν να λυγίσει», «ζει όρθιος με την ψυχή», «Αυτή τον διατηρεί δροσερό»), ο δοκιμιογράφος αξιοποιεί ως μέσο πειθούς την επίκληση στο συναίσθημα, αφού επιδιώκει να επηρεάσει συναισθηματικά τους δέκτες με την έκφραση προσωπικών συναισθημάτων (θαυμασμός, εκτίμηση) προς τους πνευματικούς δημιουργούς.

Σύμβολα

Ερώτηση

«Τις Θερμοπύλες της ελευθερίας μας δε φυλάττουν αποτελεσματικά οι φοβικές μας προκαταλήψεις». **Ο συγγραφέας στο κείμενό του αξιοποιεί τη χρήση συμβόλων. Τι επιθυμεί να επιτύχει με αυτόν τον τρόπο;**

Απάντηση

Με τη χρήση συμβόλων ο συγγραφέας επιτυγχάνει να συγκεκριμενοποιήσει αφηρημένες ιδέες (Θερμοπύλες: σύμβολο απειλής και αντίστασης) και να προσδώσει παραστατικότητα και ζωντάνια στον λόγο.

Αναλογία

Ερώτηση

«Ο πνευματικά τοποθετημένος δημιουργός δεν γκρεμίζεται εύκολα ούτε από τη νόσο, ούτε από τα γερατειά, ούτε από τις απογοητεύσεις και τα πένθη, τα ατυχήματα της ζωής, και όπως ο πολυάσχολος και προκομμένος άνθρωπος δεν “ευκαιρεί”, καθώς λέμε, ν’ αρρωστήσει, έτσι κι αυτός, με την προσήλωσή του στο νόημα που έχει δώσει στη ζωή του, δεν “ευκαιρεί” ούτε τον κόπο να αισθανθεί ούτε τη φθορά – και φτάνει στο τέρμα του βίου σαν τον αθλητή που πέφτει επιτέλους για να αναπαυθεί στη χαρά της νίκης». **Ο συγγραφέας στο κείμενό του αξιοποιεί τη χρήση αναλογίας. Τι επιθυμεί να επιτύχει με αυτόν τον τρόπο;**

Απάντηση

Αξιοποιείται συχνά η μεταφορική αναλογία ως κυρίαρχο μορφικό τέχνασμα, αφού συνδέει την περίπτωση που συζητείται με άλλες από χώρους πιο οικείους και συγκεκριμένους για τον αναγνώστη. Έτσι ο δέκτης κατανοεί καλύτερα το περιεχόμενο, ενώ ταυτόχρονα το κείμενο γίνεται πιο ελκυστικό.

Παρομοίωση

Ερώτηση

«Δεν χρειάζεται να “πολεμήσει” σκληρά και προς σκληρούς αντιπάλους, σαν τους βιοπαλαιστές· μέσα στην τάξη είναι ο “ένας”, ο “παντογνώστης”, ο “φωτισμένος»». **Ο συγγραφέας στο κείμενό του αξιοποιεί τη χρήση παρομοίωσης. Τι επιθυμεί να επιτύχει με αυτόν τον τρόπο;**

Απάντηση

Το ύφος αποκτά ποικιλία, παραστατικότητα, ζωντάνια, ανανεώνεται το ενδιαφέρον του δέκτη, το περιεχόμενο γίνεται κατανοητό λόγω της αναλογίας.

Λέξεις συγκινησιακά φορτισμένες

Ερώτηση

«Μου είναι αδιανόητο ότι ανθρώπινο πλάσμα θα γεννιέται από ένα κύτταρο άμοιρο μάλλον μητρικού φίλτρου. Ένα πλάσμα ορφανό, εντέλει. Πώς να προβλέψεις με τι ασυνήθιστα, δικά του ένστικτα θα διεκδικήσει την επιβίωσή του, ποια εκδικητικότητας θα λανθάνει για τη μυστηριώδη ορφάνια του. Καθόλου παράξενο κάποια στιγμή να γυρίσουν τ' αντίγραφα και να τρώνε το πρωτότυπο. Ό,τι, παραλλαγμένα κάπως, συμβαίνει και στους εμφύλιους πολέμους». **Ο συγγραφέας στο κείμενό του αξιοποιεί λέξεις συγκινησιακά φορτισμένες. Τι επιθυμεί να επιτύχει με αυτόν τον τρόπο;**

Απάντηση

Οι συγκινησιακά φορτισμένες λέξεις, όπως: «μητρικού φίλτρου», «πλάσμα ορφανό», «εκδικητικότητας», «για τη μυστηριώδη ορφάνια», «εμφύλιους πολέμους», φέρουν έντονο συναισθηματικό φορτίο που αποκαλύπτει την οπτική γωνία (αποδοκιμασία) του συγγραφέα και τη συναισθηματική του στάση (αποτροπιασμός, ανησυχία, απέχθεια, αγωνία) απέναντι στο θέμα.

Επαναλήψεις

Ερώτηση

«Κόβεις το κεφάλι της φυματίωσης και φυτρώνει στη θέση του ο καρκίνος, κόβεις τη σχιζοφρένεια και πετάγεται το κεφάλι των πυρηνικών όπλων, μισοκόβεις το Έιτς και φυτρώνει το κεφάλι της κλωνοποίησης». **Ο συγγραφέας στο κείμενό του αξιοποιεί επαναλήψεις. Τι επιθυμεί να επιτύχει με αυτόν τον τρόπο;**

Απάντηση

Με τη χρήση επαναλήψεων («κόβεις», «κόβεις», «μισοκόβεις») ο συγγραφέας δηλώνει με έντονο και emphaticό τρόπο την ατέρμονη προσπάθεια του ανθρώπου να αναμετριέται με προβλήματα που απειλούν τη ζωή του («φυματίωσης», «καρκίνος», «πυρηνικών όπλων», «Έιτς», «κλωνοποίησης»).

Σχήμα παραλληλίας

Ερώτηση

«Πάντως, όχι με απειλές και με λοιδορίες ούτε με ειρωνείες και σαρκασμούς. Αλλά με την πειθώ, που είναι τόσο πιο αποτελεσματική, όσο επιχειρείται πιο πολύ με το ζωντανό παράδειγμα, παρά με τα άψυχα λόγια». **Ο συγγραφέας στο κείμενό του αξιοποιεί σχήμα παραλληλίας. Τι επιθυμεί να επιτύχει με αυτόν τον τρόπο;**

Απάντηση

Με τη χρήση αυτού του σχήματος ο συγγραφέας δίνει έμφαση στον λόγο του και παράλληλα εκφράζει την αποδοκιμασία του προς τις αντιδράσεις κάποιων δασκάλων όταν οι μαθητές αμφισβητούν τα λεγόμενά τους.

Παραδείγματα

Ερώτηση

«Πίσω από τις εφευρέσεις κρύβεται μια μοίρα, μια τύχη που υπαγορεύει νέους τρόπους ζωής, ακόμη και νέους τρόπους καταστροφής της ζωής. Πόσο μπορεί να βοηθήσει τον άνθρωπο η πυρηνική ιατρική, αλλά και πώς μπορεί να τον εξοντώσει η πυρηνική βόμβα!» **Ο συγγραφέας στο κείμενό του αξιοποιεί παραδείγματα. Τι επιθυμεί να επιτύχει με αυτόν τον τρόπο;**

Ἀπάντηση

Με τὴ χρήση παραδειγμάτων ὁ συγγραφέας διευκρινίζει, ἐπεξηγεῖ, ἐνισχύει τὰ ἐπιχειρήματά του. Με αὐτὸν τὸν τρόπο, ἐπίσης, προσδίδει παραστατικότητα, πρωτοτυπία, ζωντάνια στὸ ὅφος, με ἀποτέλεσμα νὰ γίνεται κατανοητὸ καὶ ἐλκυστικὸ τὸ κείμενο γιὰ τὸν ἀναγνώστη.

Εἰρωνεία

Ἐρώτηση

«Ὡστόσο, συνωστίζομαι τώρα καὶ ἐγὼ ἐξω ἀπὸ τὸ θόρυβο, καὶ τὴ μεγάλη ἀνησυχία που ξεσήκωσε τὸ ἐπίτευγμα. Τὸ διαφημίζει, νόστιμη, ἤρεμη ἢ Ντόλυ, ἀνυποψίαστη ὅτι εἶναι τὸ ορεκτικὸ ὠσπου νὰ φτάσουμε στὸ κύριο γεῦμα. Τὸν ἀνθρώπο». **Ὁ συγγραφέας στὸ κείμενό του ἀξιοποιεῖ εἰρωνεία. Τὶ ἐπιθυμεῖ νὰ ἐπιτύχει με αὐτὸν τὸν τρόπο;**

Ἀπάντηση

Ὁ συγγραφέας με τὴ χρήση εἰρωνείας ἐκφράζει τὴν ἀποδοκιμασία καὶ τὴν ἀγανάκτησή του γιὰ τὴν ἐπιχειρούμενη κλωνοποίηση τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ εἰρωνεία, ἐπίσης, ἀποτελεῖ ἓνα βασικὸ μέσο ἐπίκλησης στὸ συναίσθημα. Παράλληλα, τὸ ὅφος ἀποκτᾶ ποικιλία.

Χιούμορ

Ἐρώτηση

«Πάλευα νὰ καταλάβω ἀπὸ πού ἐφευγαν κύτταρα, πῶς μπαινόβγαιναν στὴν κατάψυξη, πῶς μεταφέρονταν οἱ ὁμοιότητες σε ὠάριο ἀδειασμένο ἀπὸ τὸν ἀρχικὸ ρόλο του, τὴ σπέρμα ἦταν αὐτὸ που δὲν ἦταν σπέρμα ἀλλὰ κομμάτι ἀπὸ τὸ αὐτὴ ἢ ἀπὸ τὴν ἀχίλλειο πτέρνα – πελάγωσα». **Ὁ συγγραφέας στὸ κείμενό του ἀξιοποιεῖ τὸ χιούμορ. Τὶ ἐπιθυμεῖ νὰ ἐπιτύχει με αὐτὸν τὸν τρόπο;**

Ἀπάντηση

Δὲν εἶναι λίγες οἱ φορές που ὁ δοκιμιογράφος ἀξιοποιεῖ τὸ χιούμορ ὅταν στόχος του εἶναι νὰ ἀντιμετωπίσει με ἐλαφρότητα ἓνα θέμα. Στὴν προκειμένη περίπτωση ὁ συγγραφέας προσπαθεῖ νὰ διακωμωδῆσει τὴν ἀγνοία του καὶ νὰ προβάλλει τὴν περιπλοκότητα τῆς νέας ἐπιστημονικῆς ἀνακάλυψης.

Ευθύς λόγος

Ἐρώτηση

«Ἐνας σοφὸς τῆς Ανατολῆς λέγεται ὅτι διατύπωσε τὸ ἐξῆς ἀπόφθεγμα: “Ἔως τὰ δεκαπέντε μου χρόνια ἐπαίξα, ἔως τὰ εἰκοσιπέντε μου ἀγάπησα, ἔως τὰ τριανταπέντε μου πολέμησα, ἔως τὰ πενήντα μου κέρδισα, τώρα ἀρχίζω νὰ μαθαίνω”». **Ὁ συγγραφέας στὸ κείμενό του ἀξιοποιεῖ ευθύ λόγο. Τὶ ἐπιθυμεῖ νὰ ἐπιτύχει με αὐτὸν τὸν τρόπο;**

Ἀπάντηση

Με τὴ χρήση ευθέος λόγου μεταφέρονται αὐτοῦσια οἱ ἀπόψεις/ιδέες ἄλλων. Ἔτσι ἀποκτᾶ ποικιλία τὸ ὅφος, ἀφοῦ σπάει ἡ μονοτονία τῆς τριτοπρόσωπης διατύπωσης που χαρακτηρίζει τὸν πλάγιό λόγο. Τὸ ὅφος ἀποκτᾶ ἀμεσότητα, παραστατικότητα, με ἀποτέλεσμα νὰ διεγείρεται καὶ νὰ ἀνανεῶνεται τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ἀναγνώστη.

Διαλογικὰ στοιχεῖα

Ἐρώτηση

«Κάποτε ἓνας Ἀνατολίτης σοφὸς εἶδε μερικοὺς σκοινοβάτες νὰ πραγματοποιοῦν με τὰ κορμιά τους τις πιο ἐπικίνδυνες τόλμες· καὶ ξέσπασε στα κλάματα. “Γιατί κλαῖς;” τὸν ρώτησαν. “Γιατί συλλογιέμαι”, ἀποκρίθηκε ὁ σοφός, “πὼς ἀν, ὅπως γυμνάζουμε ἔτσι τὰ σώματά μας, γυμνάζαμε καὶ τὴν ψυχὴ μας, τὴ θάματα θὰ μπορούσαμε νὰ κάμουμε!”» **Ὁ συγγραφέας στὸ κείμενό του ἀξιοποιεῖ διαλογικὰ στοιχεῖα. Τὶ ἐπιθυμεῖ νὰ πετύχει με αὐτὸν τὸν τρόπο;**

Απάντηση

Τα διαλογικά στοιχεία μεταφέρουν σε ευθύ λόγο απόψεις. Ο διάλογος είναι κατεξοχήν χαρακτηριστικό στοιχείο του λογοτεχνικού λόγου. Με τον διάλογο επιτυγχάνεται αμεσότητα και παραστατικότητα, το ύφος αποκτά ποικιλία και ζωντάνια, αφού ο αναγνώστης αισθάνεται ως παρατηρητής/ακροατής μιας συζήτησης που μεταφέρεται αυτούσια από τον δοκιμιογράφο.

Στίχοι ποιητών

Ερώτηση

«Είναι προτιμότερο να στοχεύεται η ανεύρεση τρόπων βελτίωσης της ποιότητας της καθημερινής ζωής παρά τα επικίνδυνα ταξίδια με γνώμονα την ανθρώπινη μαιαιοδοξία. Άλλωστε, όπως και ο ποιητής έχει δηλώσει: ... ηδονικά παντοινά ζητάμε, μάταια πάντα...». **Ο συγγραφέας στο κείμενό του αξιοποιεί στίχους ποιητή. Τι επιθυμεί να επιτύχει με αυτόν τον τρόπο;**

Απάντηση

Αρκετές φορές αξιοποιούνται και στίχοι ποιητών (δηλαδή καθαρά ποιητικές εκφράσεις) για να εκφράσει ο συγγραφέας τις ιδέες του, αφού η ποίηση χαρακτηρίζεται από έντονη λυρική όψη και μ' αυτόν τον τρόπο ο συγγραφέας εκφράζει ή προκαλεί στον δέκτη συναισθήματα.